

תורת הבטחון

פרשת תולדות

בביאור עבודת התפילה

וַיַּעֲתֶר יַחֲזֵק לֵה' לִנְכַח אֲשֶׁתּוֹ פִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתֵּהֵר רַבֵּקָה אֲשֶׁתּוֹ. (כה, כא)

פי' רש"י: "ויעתר - הרבה והפציר בתפלה", עכ"ל. הנה, יצחק ורבקה לא זכו לבנים, וע"כ עשו מה שיהודי עושה כשיש לו איזה צורך, ובקשו רחמים מאת אבינו שבשמים שיזכו לבנים. וידוע דברי חז"ל (ש"י ט"ז פ"ג מ"ג ל"ג): "רבי לוי בשם רבי שילא מכפר תמרתא ורבי חלבו בשם ר' יוחנן, מפני מה נתעקרו אמהות? בשביל שהיה הקב"ה מתאוה לשמוע שיחתן, אמר להם יונתי אומר לכן מפני מה העקרתי אתכן שהייתי תאוה לשמוע שיחתכן, הדא הוא דכתיב: כי קולך ערב ומראך נאוה", ע"כ.

תכלית התפילה

רבינו בחיי דייק שכן מבואר בלישנא דקרא וז"ל: "הכתוב היה ראוי להקדים ולומר, "ותהי רבקה עקרה", ואח"כ: "ויעתר יצחק לה' כי עקרה היא", ומה שהקדים התפילה יתכן לומר שהקדים העיקר, ולמדנו שאין הכונה שתהיה העקרות סבת התפילה, שא"כ הסיבה עיקר והתפילה טפל לה, אבל הכונה לשון הכתוב כי התפילה סיבת העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו. וזהו שדרשו ז"ל: מפני מה נתעקרו האמהות, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים", עכ"ל. ומבואר מדבריו יסוד גדול ונורא בענין תפילה, שהתכלית של תפילה אינו רק סיבה לינצל מהצרות ויסורים ולהשיג כל משאלות לבך, אלא אדרבה הסיבה של הצרות, וזה שיהודי יש לו צרכים, היינו כדי שיתפלל להשי"ת. מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים.

ויש לבאר, מהו גודל תאוותו של השי"ת לשמוע תפילותינו, וזהו הסיבה והטעם שאנו צריכים לבקש כל בקשותינו ממנו? הרי אנו מתפללים ג' פעמים בכל יום, ותפילה הוא מיסודות של כל איש יהודי, וע"כ צריך לבאר קצת מהו מהותו של התפילה, ועי"ז יתברר מה שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים.

תכלית הבריאה

הרמב"ן (סוף פ"ג 63) כתב דברים נחוצים ביותר לכל איש יהודי בביאור תכליתו בהאי עלמא, ותכלית כל הבריאה וז"ל: "וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו", עכ"ל.

הרי מבואר בדברי הרמב"ן שצריך עבודת התפילה היא "עבודת האמונה בהשי"ת". שע"י תפילה ידע ויכיר האדם בהשי"ת, ויודה אליו. והביאור בזה, שכל אחד ואחד יש לו צרכים ובקשות, וממי הוא מבקשם? מי שמאמין באמת, שהשי"ת הוא "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות", והוא ית' לבדו עושה ועושה לכל המעשים, הרי הוא יודע שאין ממי לבקש כל בקשותיו, רק מהשי"ת. וע"כ, עבודת התפילה היא לחזק האמונה ובטחון בהשי"ת, ויבא לידי ההכרה ש"אין עוד מלבדו".

אין עוד מלבדו

והאריך המבי"ט (בית מלוקים שער התפילה פ"ג) לבאר שמטעם זה קודם שאנו מתפללים ומבקשים בקשות מאת השי"ת אנו משבחים אותו וז"ל, "אמנם בענין התפלה לאל ית' צריך שידע האדם ויכיר קודם תפלתו לאלהיו, כי אין מי שיכול לתת את שאלתו ולעשות את בקשתו, אלא הוא ית', כי הוא ברא את העולם, ולו נתכנו עלילות, ולזה צריך להקדים ולסדר שבחו של מקום, לומר שהוא יודע ומכיר כי מצד שבחו וגדולתו שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, הוא ראוי שיתפללו אליו, כי הוא מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם, ואומר ועושה גוזר ומקיים, ואין מי יאמר לו מה תעשה. ולכן שואל ממנו שאלותיו ומשליך עליו יהבו והוא יכלכלהו ... כי לא היתה תכלית התפלה כדי שיענה, אלא להורות שאין בעולם למי שראוי להתפלל אלא לאל ית', ולהכיר שהוא חסר מכל וכל בזה העולם, ואין מי שימלא חסרונו אלא הוא ית', ומספר לפניו חסרונותיו, להורות זה הענין, וסוף השכר לבוא, אבל לא שתהיה התפלה לתכלית השגת המבוקש, שנראה שאם היה יודע שלא יהיה נענה באותה התפלה לא היה אומר אותה", עכ"ל. הרי מפורש בדבריו יסוד זה, שתפילה מיוסד על יסוד זה שאנו מאמינים, שכל בקשה שיש לנו, רק השי"ת יכול למלא אותה, ואין שום אחר שיכול למלא משאלותינו, וע"כ קודם שאנו מבקשים שום בקשה צריך להקדימו בשבחים, להורות שרק הוא ית' יש לו היכולת למלא בקשותינו, וזהו עצם התכלית של עבודת התפילה.

לו לבדו ראוי להתפלל

ובאמת, זהו אחד מן יסודות האמונה שכל יהודי חייב להאמין והוא אחד מי"ג עיקרי האמונה: "אני מאמין באמונה שלימה, שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל, ואין ראוי להתפלל לזולתו". והכוונה כנ"ל, דמאחר שאנו מאמינים שהשי"ת הוא "בעל הכוחות כולם", ואין אפשרות כלל שבן אדם ימלא בקשתו אם לא נגזר מאת השי"ת, וע"כ על כל בקשה שייך רק אצל השי"ת, ומי שאינו מאמין בזה, ועולה על דעתו שיש כח אחר בהאי עלמא שיכול למלא חפצו, הרי חסר לו בעיקרי האמונה של יהודי.

ולפי זה מובן היטב מדוע השי"ת מתאוה לתפילתן של צדיקים, שזהו עיקר תכלית האדם בהאי עלמא, כדברי הרמב"ן לעיל, וזהו

כוונת כל בריאה, וכמו דאיתא בסוף מכות שבא חבוקק והעמידן על אחת – "וצדיק באמונתו יחיה". ואמרו חז"ל (כנינו במי ריש פרשת פתח ועוד) שתואר "צדיק" קאי על הבוטח בה', וא"כ מדוקדק היטב לשון המדרש שהקב"ה מתאוה לתפילתן של "צדיקים", שהתאוה הוא להאמונה והבטחון שקיימים בתוך תפילתן, שהוא עצם עבודת התפילה, והוא תכלית וכוונת כל הבריאה.

איזו תפילה מובטחת שתהא נענית?

איתא במדרש (תנחומא ריש פרשת חיי שרה): "אבא שאול אומר: אם כיון אדם את דעתו בתפלה - היא מובטח שתפלתו נשמעת, שנאמר (תהלים י: י): תכין לבם תקשיב אזנך", ע"כ. הרי מפורש בדברי המדרש שהאופן שיהא אדם "מובטח" שתהא תפילתו נשמעת היינו אם יתכוון בתפילתו. וכן מפורש בדברי הטור (סי' צ"ט) עיי"ש.

עוד מקור לזה איתא בגמ' (ר"ה י"ג, 6): "היה רבי מאיר אומר: שנים שעלו למטה וחולין שוה, וכן שנים שעלו לגרדום לידון [פרש"י: בית וועד שדנים בו נפשות להריגה] ודין שוה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל. מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל? זה - התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה? זה התפלל תפלה שלימה [פרש"י: נתכוון] - נענה, וזה לא התפלל תפלה שלימה - לא נענה", ע"כ.

וכבר נתקשו כל המפרשים להבין דברי הגמ', הרי בודאי כל מי שנתחייב בגזירת מיתה, וכן כל מי שנחלה ועומד למות, בודאי שהוא מתפלל להשי"ת בכוונה, והאיך יעלה על הדעת לומר שזה שהתפלל ומת, היינו משום שהוא התפלל בלי כוונה, הרי הוא עומד למות מחמת חולי, או מחמת גזירת דין, ובודאי יתפלל בכל כוחו בכוונה עצומה, הרי צריך להיות שוטה להתפלל בלי כוונה במצב כזה?

וביאר הגאון ר' אליהו לופיאן זצ"ל (הוצא במתנת חיים מאמרים ח"ב עמ' 1) שבודאי שניהם התפללו תפילה בכוונה להינצל מעונש מיתה, רק שזה שמת מחליו ומגזירת מיתה, הרי הוא לא "האמין" שישגי את המבוקש ע"י תפילתו, שזעק אל השי"ת "הושיענו ונושעה", אבל בלבו היה באמת מיואש, ולא העלה על לבו שהשי"ת יצילו מאותו צרה. וזהו כוונת הגמ' "תפילה שלימה", שהגם שעצם התפילות של שניהם היו ממש דומים זה לזה, אבל החילוק ביניהם תלוי בלבם, זה שבאמת האמין בהשי"ת, היה בוטח בהשי"ת שבודאי יצילו מאותה צרה, וע"כ זכה להתרפאות מחליו וניצל מגזירת מות, אבל זה שמת מחליו ולא ניצל מגזירת מיתה, היינו משום שלא האמין בהשי"ת ולא בטח בו ית' שבודאי יצילו, וע"כ תפילתו אינה תפילה שלימה.

ולפי כל הנ"ל מובן היטב בטוב טעם ודעת, שעצם התכלית של "עבודת התפילה" הוא לבא לידי ההכרה כי "אין עוד מלבדו", ואין מי שיכול למלא בקשותינו רק השי"ת. ומי שמתפלל ואינו מאמין שהשי"ת ימלא בקשתו, והוא מתייאש, הרי חסר בעיקר תכלית תפילתו, וא"כ פשוט שיתפלל ותפילתו לא תהא נענית.

תפילה היא השתדלות גדולה

החובת הלבבות (סוף ענין הבעטון) האריך לבאר מפסידי מדת הבטחון. וכתב שאחד ממפסידי הבטחון הוא (מלב טוב): "נטית האדם ליחס

יכולת לגורמי הגמר, שהוא רואה אותם בעיניו, המוציאים את המאורעות לפועל, ולתלות בהם את בטחונו ואת תקותו להשיג על ידם את שאיפותיו, מבלי שישים לב, שככל שהגורמים קרובים יותר לגמר הפעולה, יכלתם קטנה יותר להועיל או להזיק למי שהפעולה מבצעת בו, וככל שהגורמים הם רחוקים יותר מגמר הפעולה, יכלתם להועיל או להזיק למי שהפעולה מבצעת בו היא יותר חזקה ויותר נראית לעין", עכ"ל. ר"ל, שכל זמן שהאדם תולה התוצאות של כל פעולה בעצם הסיבה, ואינו מבין שיש כמה וכמה גורמים לאותו סיבה שתצא אל הפועל, זהו סיבה שיפסיד כל מדת הבטחון. שהרי כל דבר שנעשה בהאי עלמא, נעשה ע"י איזה סיבה, ואם יתלה התוצאה באותה סיבה, ואינו מבין שיש כמה וכמה גורמים, לא יאמין שהשי"ת הוא מסבב כל הסיבות, ולא יבטח בהשי"ת, ויבטח אך ורק על הסיבות שעניו ראוות.

וממשיך החובת הלבבות לבאר זה במשל וז"ל: "כמו המלך, כשהוא רוצה לענות אחד מעבדיו, מצוה משנהו לעשות, והמשנה מצוה השר והשר מצוה השוטר והשוטר מצוה לסרדיוט והסרדיוט מצוה הנוגשים והנוגשים מקיימים המעשה בכלים מוכנים לו. ואשר יכלתו מעוטה מכלם להקל מצערו ולהוסיף עליו, הם הכלים, מפני שאין להם חפץ, והנוגשים יותר יכולים מהכלים, וכן הסרדיוט יותר מהנוגשים והשוטר יותר מן הסרדיוט והשר יותר מן השוטר והמשנה יותר מהשר, והמלך יותר מכולם, מפני שאם ירצה, ימחל לו. וכבר נראה לך, כי חלישות העילות וחזקתם להועיל למעולל תהיינה כפי קרבתם ורחקם ממנו. והבורא יתעלה, אשר הוא תכלית העילות ברוחק מן המעוללים, ראוי לבטוח בו ולסמוך עליו לחוזק יכלתו על תועלתם ונזקם", עכ"ל.

הנה, בהמשל, יש השתלשלות הדברים מאז שהמלך גוזר הגזירה עד שייענש העבד בפועל, ומי שלבסוף מוציא העונש אל הפועל הרי הוא יותר רחוק מעצם דיבור [גזירת] המלך, ועל כן, אם העבד מתחנן לפני השר המענישו בפועל, להקל העונש מעליו, הלא לא יועיל לו כלום, כיון שאותו השר אין לאל ידו להקל העונש שכבר נתחייב מטעם המלך. וא"כ, הא דאין לו תקוה להאי עבד אומלל, הוא רק משום שהדבר תלוי רק במלך, ולו, אין הזדמנות לדבר אל המלך.

והן הן הדברים במי שאינו מאמין בהשי"ת, הרי אין לו הזדמנות לדבר אל מלך בשר ודם שגזר עליו העונש, וע"כ אין לו שום תקוה. אולם מאחר שאנו מאמינים בני מאמינים, שהבורא יתברך שמו הוא הבורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים – הרי אפילו כאשר נמצאים במצב שהקב"ה מעניש אותנו, אין לנו להתייאש, כי הרי אנו יכולים לדבר עם הקב"ה, ויש בידינו וביכולתנו להתחנן ולעמוד על נפשנו לפני הבורא עולם להקל העונש והגזירה אשר גזר עלינו. וא"כ נמצא שבכל מצב שהוא, ההשתדלות הגדולה שיוכל האדם לעשות, היינו להתפלל לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא ית' - "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות". ואין שום כח אחר בהאי עלמא, ובכל מצב שהוא, ביכולתנו לדבר ולתפלל למי שמסבב כל הסיבות, וגוזר כל הגזירות, וכשיתפלל אליו בתפילה שלימה, מובטח שיענה תפילתו.